

SYLWETKI PROFESORÓW POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

24

FRANCISZEK LEJA
(1885—1979)

Franciszek Leja urodził się 27 I 1885 r. we wsi Grodzisko Górne koło Leżajska, w biednej i wielodzietnej rodzinie chłopskiej. W latach 1896–1904 kształcił się w gimnazjum w Jarosławiu. Po uzyskaniu w 1904 r. świadectwa dojrzałości zapisał się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego; sprawił tym duży zawód swoim rodzicom, którzy wyobrażali sobie, że ich syn zostanie księdzem. Zarówno w czasie nauki w gimnazjum, jak i później, w okresie studiów uniwersyteckich, F. Leja utrzymywał się z różnych prac zarobkowych, głównie z korepetycji. W latach 1900–1909 pobierał również co miesiąc niewielkie stypendium prywatne, ufundowane przed laty przez jednego z proboszczów parafii grodziskiej. Studia ukończył w 1909 r., składając pomyślnie egzamin na nauczyciela matematyki i fizyki w szkołach średnich.

Decyzją Rady Szkolnej Krajowej otrzymał w kwietniu 1910 r. nominację na zastępcę nauczyciela matematyki i fizyki w IV Gimnazjum w Krakowie, skąd w czerwcu 1911 r. został przeniesiony służbowo do gimnazjum w Bochni. W tym czasie opublikował swój pierwszy artykuł pt. „Pierwsze zasady geometrii nieeuklidesowej”, na który zwrócił uwagę K. Żorawski, ówczesny profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ). Zaproponował on autorowi roczne stypendium zagraniczne krakowskiej Akademii Umiejętności. Od listopada 1912 r. do czerwca 1913 r. F. Leja przebywał w Paryżu, uczęszczając na niektóre wykłady matematyki w Sorbonie. Bawiąc krótkotrwale w Londynie, poznał tam osobiście prof. A. Whiteheada, współautora fundamentalnego dzieła „Principia Mathematica”.

Po powrocie do Krakowa został nauczycielem w V Gimnazjum i jednocześnie objął stanowisko tzw. asystenta połówkowego w Katedrze Matematyki na Wydziale Filozoficznym UJ. Na podstawie rozprawy pt. „Własności niezmiennicze równań różniczkowych ze względu na przekształcenia stycznościowe” uzyskał w 1916 r. stopień doktora, natomiast w 1923 r. otrzymał tytuł docenta matematyki.

Przyjąwszy propozycję objęcia Katedry Matematyki na Wydziale Chemicznym Politechniki Warszawskiej (PW), przeniósł się wkrótce do Warszawy. Z dniem 2 V 1924 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym. W roku akad. 1927/28 piastował godność dziekana Wydziału Chemicznego. Przez 12 lat wykładał podstawy matematyki wyższej dla studentów tego wydziału. Pionierskie prace badawcze prof. F. Leji z tego okresu poświęcone były m.in. teorii grup topologicznych oraz teorii funkcji analitycznych wielu zmiennych zespolonych (ważanej obecnie za jeden z najważniejszych działów matematyki współczesnej). Reprezentował on polską naukę na międzynarodowych kongresach matematyków

m.in. w Bolonii (1928) i Oslo (1936), współorganizował też I Kongres Matematyków Krajów Słowiańskich w Warszawie (1929).

W maju 1936 r. opuścił PW i powrócił na Wydział Filozoficzny UJ, na którym objął Katedrę Matematyki po emerytowanym profesorze S. Zarembie. W tymże roku został mianowany profesorem zwyczajnym. Odtąd do końca życia związany był z uczelnią krakowską. W dniu 6 XI 1939 r. znalazł się w gronie profesorów krakowskich, podstępnie zaaresztowanych przez gestapo. Do maja 1940 r. przebywał w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen. Po zwolnieniu z obozu przeniósł się wraz z żoną do rodzinnego Grodziska Górnego, gdzie pozostawał do końca okupacji hitlerowskiej.

Po wyzwoleniu Krakowa w styczniu 1945 r. podjął na nowo działalność naukową i dydaktyczną na UJ, współorganizując m.in. uczelniany Instytut Matematyczny. W latach 1948–1960 kierował jednocześnie Działem Funkcji Analitycznych w Państwowym Instytucie Matematycznym (przekształconym w 1952 r. w Instytut Matematyczny PAN). Mimo przejścia na emeryturę w 1960 r. prowadził nadal seminaria i wykłady dla studentów matematyki UJ oraz dla specjalizujących się w analizie zespolonej matematyków ośrodka krakowskiego.

Badania naukowe prof. F. Leji dotyczyły bardzo konkretnych i ważnych problemów. Miał on doskonałe wyczucie tego, co w matematyce mu współczesnej było istotne i aktualne. Jego osiągnięcia w pracy badawczej zamykają się liczbą ponad 100 artykułów i rozpraw, publikowanych na łamach wydawnictw naukowych krajowych i zagranicznych. Był on również autorem kilku doskonałych, wielokrotnie wznawianych i cieszących się wciąż niesłabnącą popularnością wśród studentów — podręczników akademickich, takich jak „Rachunek różniczkowy i całkowy” (do 1979 r. szesnaście wydań), „Geometria analityczna” (do 1976 r. dziewięć wydań) i „Funkcje zespolone” (do 1979 r. pięć wydań). Za dorobek badawczy w dziedzinie funkcji analitycznych oraz za podręcznik „Rachunek różniczkowy i całkowy” otrzymał w 1953 r. nagrodę państwową II stopnia.

Prof. F. Leja był członkiem wielu towarzystw i instytucji naukowych, m.in. współorganizatorem (1919), sekretarzem (1919–1921) i prezesem (1963–1965) Polskiego Towarzystwa Matematycznego, członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (od 1931) i członkiem Akademii Nauk Technicznych (od 1936). Zmarł 11 X 1979 r. w Krakowie. Zgodnie z jego ostatnią wolą został pochowany na cmentarzu parafialnym w Grodzisku Górnym. Był odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1970).

Oprac. *Teresa Kempa-Englert*